

**מסכת שבת
פרק "מפנין"- טלטול בעלי חיים בשבת
דף קכח' עמוד ב'**

מבנה ולשון הסוגיא

- הבנת הלשון
- מינוח תלמודי
- חלקי הסוגיא
- מבוא ורקע הלכתי

הרקע של הסוגיא

- לימוד המשנה
- צער בע"ח
- טלטול בע"ח בשבת

משימה 1

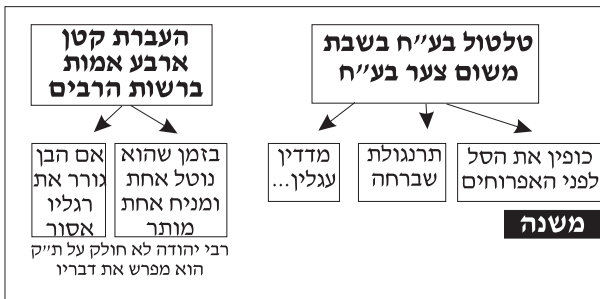
דרכי טיעון תלמודיים

- פתיחה
- מיתבי - קושיא
- תירוץ
- קושיא + תירוץ

משימה 3

משימה 4

משימה 5

פתיחה - (דין שאמר רב יהודה בשם רב)

קושיא מבריתא - (א. ציטוט ב. דיוק מהציטוט)

תשובה מאוקימתא - (על ידי אוקימתא)

קושיא על האוקימתא

תשובה לקושיא -

מבוא ורקע הלכתי

התורה צוותה שני ציוויים על השבת: "זכור את יום השבת לקדשו" ואיסור "לא תעשה מלאכה" (שמות כ, ח-י). בציווי הראשון, זכירת השבת כלולה המצווה לקדש את היום בקידוש ובהבדלה על היין (רמב"ם שבת, כט, א) ובציווי השני כלולות "המלאכות" שהן פעולות שאסור לעשותן בשבת והוגדרו ע"פ הפעולות שנדרשו לבניית המשכן.

חז"ל הוסיפו עוד איסורים שנועדו להיות "סייג" - למנוע שיעברו על איסורי התורה וכן הוסיפו ואסרו דברים כדי לשמור על השבת כיום מנוחה וקדושה.

בין האיסורים הללו מדברי חכמים גם איסור מוקצה- האיסור לטלטל (להזיז) בשבת חפצים שאין משתמשים בהם בדרך כלל בשבת "מוקצה" פירושו מופרש משימוש.

כך למשל אסרו לטלטל אבנים מן השדה, בעלי חיים, מכשירים המשמשים למלאכות האסורות בשבת, כסף ועוד. הרמב"ם (שבת כד, יב-יג) מבאר טעמים לענין זה: "כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולקן כלים מפניה לפינה.. שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה "למען ינוח" (דברים ה, יד) ועוד כשיבקש ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור, אפשר שיתעסק בהן מעט ויבוא לידי מלאכה.

מהלך סוגיא

4 קושיית הגמרא "והא קא מבטל כלי מהיכנו"

חכמים אסרו לבטל כלי מהיכנו, כלומר לגרום לכלי שיהיה אסור בשימוש בשבת.

והנה אם מניחים כרים וכסתות תחת הבהמה גורמים שיהיו אסורים בטלטול שהרי הבהמה מוקצה והכלים הופכים להיות בסיס למוקצה, טעם אחר הכרים הופכים להיות ספוגי מים ואינם ראויים לשימוש בשבת.

5 תשובת הגמרא "סבר..."

רב שקבע שאפשר להניח כרים וכסתות משום ש"ביטול כלי מהיכנו" הוא איסור מדברי חכמים ואילו "צער בעלי חיים" לדעת רב הוא דין מהתורה, ולכן כשאין אפשרות לקיים את שניהם, עדיף דין תורה. (ההסבר הוא שחכמים לא גזרו את גזירתם - "ביטול כלי מהיכנו" במקום ישש בו צער בעלי חיים שהוא דין דאורייתא.

משימה 5

ביטול כלי מהיכנו

1. מדוע בהצעה של רב יש "ביטול כלי מהיכנו

2. האם רב מסכים שאסור לבטל כלי מהיכנו ? ואם כן, כיצד הוא מציע את הצעתו ?

3. במשנה למדנו שמותר לכפות סל לפני האפרוחים, האם אין בכך "ביטול כלי מהיכנו" ?

4. דני התארח בבית חברו יוסי בשבת, כשרצה לחזור לביתו עיכב אותו חברו יוסי ואמר "יורד עכשיו גשם חזק בחוץ ואין לך מעיל גשם". ענה לו דני "אני אוהב להרטב בגשם", אמר לו יוסי: "אסור לך לעשות זאת ביום חול ובוודאי בשבת".

הסבר את תשובתו של יוסי !

תשובות:

מהלך סוגיא

פתיחה

1

” אמר רב יהודה אמר רב בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה”

במשנה למדנו על מקרים בהם הקלו חכמים בטלטול בעלי חיים בשבת משום איסור צער בעלי חיים. קטע הפתיחה מביא את דברי רב המבאר מה מותר לעשות כדי לסייע לבהמה שנפלה לתוך תעלה בשבת ואינה יכולה לעלות בכוחות עצמה.

קיימות שתי אפשרויות : או להשאיר במקומה ולהביא לה מזון וכד' (ורק לאחר השבת להוציאה) או להניח תחתיה במקום בו היא נמצאת כרים וכסתות כך שהיא תוכל לטפס בעצמה ולצאת . ברור שבאפשרות השניה יש טרחה גדולה יותר

רב מבאר שמותר אף להניח כרים וכסתות תחת הבהמה כדי שתוכל לעלות בעצמה (אך איסור העלותה בידיים)

קושיא מבריתא: מיתבי

2

קושיא מבריתא : מיתבי "בהמה שנפלה לאמת המים עושה לה פרנסה במקומה בשביל שלא תמות "

הגמרא מצטטת ברייתא העוסקת במקרה שבו עסק רב ופוסקת "עושה לה פרנסה במקומה" כלומר מביא לה את המזון הדרוש לה בתוך האמה בשביל שלא תמות. ומדייקת הגמרא :

דיוק - "פרנסה אין- כרים וכסתות לא"

כלומר מכך שהברייתא ציינה רק את האפשרות הפחות בעייתית - להביא לה צרכי מזון , שבכך אין בעייה של איסור מוקצה מובן שכוונתה היא שאסור להביא לה כרים וכסתות כדי לסייע לעלות והסיבה שהרי בפעולה זו הוא גורם שיאסרו הכרים והכסתות ומכאן קושיא ממקור תנאי (בריתא) על דברי רב!

משימה 2

ענו על השאלות הבאות :

1. איזו הלכה נלמדת מן הפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת "

2. עיין בקטע מתוך קצש"ע מקור חיים המצורף (מח, לא). ציינו מדוע אין מברכים שהחיינו על מעלים חדשות ? "המנהג לומר למי שלובש בגד חדש: "תבלה ותחדש". יש מי שפיתב שאין לומר כן על מנעלים או בגדי עור, כי לשם כך היו צריכים להמית בהמה אחרת תחלה, וכתוב "ורחמינו על כל מעשיו". ואף כי חלוש הטעם, רבים מקפידים שלא לאמרו "

3. אילו מהפעולות הבאות יהיו אסורות בשבת ואילו יהיו מותרות בשבת באופנים מיוחדים משום צער בעלי חיים ?

פעולה בשבת	פעולה בשבת אך משום צעבי"ח ובתנאים מסוימים
א. לרכב על סוס	
ב. לנסוע בעגלה הרתומה לשני סוסים	
ג. להוציא צאן למרעה	
ד. לחלוב פרה	
ה. להרים בידיים עגל קטן	

טלטול בעלי חיים בשבת

בין יתר איסורי "מוקצה", ישנו גם איסור לטלטל (להזיז בדרך הרגילה) בעלי חיים .

במקרים מסוימים, כשיש חשש צער בעלי חיים, התירו לטלטל כלוב שיש בו ציפור שיר כגון שהוא מונח בשמש ואין די בכיסויו, וכן יש שהתירו במקום הצורך לטלטל אקוריום שיש בו דגים . אולם כאמור אין לטלטל שאר בעלי חיים (ובמקום שיש בכך צער בעלי חיים יש לשאול את הרב כיצד לנהוג).

יש הסוברים שמותר לילדים אוטיסטים או מוגבלים שכלית לטלטל חיות מחמד המשמשות לטיפול בילדים אלה .

מהלך סוגיא

3 תרוץ הגמרא – לא קשיא

הגמרא מתרצת בשיטת "אוקימתא" שלפיה הברייתא ודברי רב עוסקים במצבים שונים.

ואילו רב מדבר במקרה שאין אפשרות להסתפק בהבאת מזון כדי למנוע את צער הבהמה כגון שהמים עמוקים ולכן יש להניח כרים וכסתות.

הברייתא עוסקת באופן שדי בהבאת מזון לבהמה בתוך האמה ואין צורך להעלותה מן האמה בשבת

ומסבירה הגמרא "אפשר בפרנסה אין, ואי לא מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה" כלומר אין ניגוד בין הברייתא ודברי רב ואף הברייתא מסכימה שאם אין אפשר או אין די במזון הרי שמותר להביא כרים וכסתות ולהניח תחת הבהמה. וכן במקרה הפוך אם אפשר למנוע צער בעלי חיים ע"י האכלת הבהמה במקומה יסכים רב שמותר להניח תחתיה כרים וכסתות.

משימה 4

ביטול כלי מהיכנו

חכמים אסרו לגרום בשבת שכלי שהיה מוכן לשימוש יהפוך אסור. האיסור נקרא "ביטול כלי מהיכנו" - מהיותו מוכן. לדוגמא: אסור להניח כלי בשבת במקום שצפוי שיפול לתוכו "מוקצה" שיגרום לכך שיהיה אסור לטלטל את הכלי בטעם האיסור חש שפירשו שזו כעין "בנייה" - כאילו חיברו את הכלי למקומו ויש שפירשו שזו כעין "סתירה" כאילו שברו את הכלי.

פתיחה למשנה

המשנה בה נעסוק והסוגיא בגמרא עוסקת בטלטול בעלי חיים שכאמור אסור בשבת מאידך גיסא התורה אסרה לגרום סבל לבעלי חיים וצוותה למנוע מהם סבל כפי שלמדו חז"ל מצווי התורה לפרוק משאו של חמור הרובץ תחת משאו: "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו...עזוב תעזוב עמו" (שמות כג ה) כיצד איפא יש לנהוג כאשר מתעוררת התנגשות בין האיסור לטלטל בעלי חיים בשבת ואיסור מוקצה בכלל לבין הציווי למנוע צער בעלי חיים? בשאלה זו עוסקת הסוגיא שלפנינו.

נושא המשנה טיפול בבעלי חיים (ובעיקר טלטולם)

לימוד המשנה

כופין את הסל לפני האפרוחים	תרנגולת שברחה דוחין אותה עד שתכנס
מדדין עגלים וסייחין ברשות הרבים	אשה מדדה את בנה

משימה 1

לימוד המשנה

1. כופין את הסל לפני האפרוחים - מה הבעיה בכך? (עיינו ברש"י)
2. מה ההבדל בין אופן הולכת תרנגולת בשבת להולכת עגלים?
3. האם מותר לשאת תינוק (במקום שאין עירוב) על הידיים?
4. מה הם שני האופנים להולכת תינוק ומתי יש לנהוג בכל אחד מהם?
5. בטיפול בבעלי החיים הולכת המשנה מן הקל אל החמור. הסבר!

תשובות

המשך בדף הבא

